

Ана М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ*
Универзитет у Приштини
са привременим седиштем
у Косовској Митровици, Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 28. 11. 2021.
Прихваћен: 2. 3. 2022.

УПОТРЕБА ЗАМЈЕНИЧКОГ СУБЈЕКТА У ИМПЕРАТИВНИМ РЕЧЕНИЦАМА

У раду се разматрају структурне и комуникативне одлике реченица у којима се употребљавају централне императивне форме другог лица једине и множине. С обзиром на то да императивна ситуација подразумева директну комуникацију адресанта и адресата, употреба замјеничког субјекта је у већини случајева редундантна. Циљ овог истраживања јесте да утврди синтаксичке и прагматичке услове који налажу, фаворизују или пак блокирају употребу замјеничког субјекта у императивним реченицама.

Кључне ријечи: замјенички субјекат, императивна реченица, појачавање, прескрипција, подстицај.

1.0. Императивнима се сматрају оне реченице које у позицији предиката имају синтетичку или аналитичку императивну форму. Ове реченице се по многим својим одликама разликују од осталих предикатских конструкција, а разлог томе је управо употреба императива, специфичног глаголског облика који се налази на периферији глаголске парадигме. Познато је да императив од осталих глаголских облика диференцира не само особена семантика него и са њом повезане формалнограматичке одлике, посебно оне које се тичу категорије лица.

Храковски и Володин (1986: 11) примјећују да је императив једини глаголски облик којим се изражава апелативна језичка функција. Специфична функција предодређује и императивну семантику, у чијој основи се, према ставовима у савременој литератури, налази категорија подстицаја. Подстицај, према Шмељевој, представља вербалну иницијативу говорног лица чији је резултат невербална или вербална активност саговорника (наведено

---

* anna.janjusevic@gmail.com

према: Маслова 2008: 16). С обзиром на то да се директни подстицај може упућивати само саговорнику, односно саговорницима или, евентуално, заједници коју чини говорно лице и саговорник, императив у савременом српском језику има редуковану парадигму, сведену на друго лице једнине и множине и на прво лице множине. Форме другог лица једнине и множине сматрају се централним императивним формама, пошто је подстицај увијек оријентисан према саговорнику, који може бити не само извршилац радње него, када су у питању форме трећег лица, и посредник у њеном вршењу. Због тога и конструкције у којима се јавља императив другог лица једнине и множине представљају еталон императивних реченица (ТФГ: 188). То је разлог због кога ћемо употребу замјеничког субјекта у овом раду пратити само у конструкцијама са централним императивним формама.

1.1. Императивне или заповједне реченице наводе се у више граматика српског, односно српскохрватског језика као један од комуникативних типова реченица. У већини граматика као једино обиљежје таквог типа реченице истиче се употреба императива, односно конструкције *да/нека* + презент (исп. Барић и др. 1979: 372; Станојчић/Поповић 2012: 350). Осим ове одлике, у *Нормативној граматици српског језика*, у којој су ове реченице терминолошки одређене као 'вољне', истиче се и специфична заповједна интонација (Пипер/Клајн: 2013: 426). Када су у питању структурне одлике императивних реченица, једино се у *Граматици српског језика за странце* напомиње да облик императива, по правилу, стоји на првом мјесту у реченици, а уколико ту позицију заузме неки други реченични дио, он је тада посебно наглашен. Као илустрација се наводи и примјер у коме императиву претходи замјенички субјекат: *Ti idi kući!*, а у загради се даје додатно објашњење: (Drugi mogu da ostanu) (Мразовић 2009: 519). Ни у једној граматици српског језика, а колико нам је познато ни у радовима који се баве императивом, не помиње се статус субјекта у императивној реченици. Субјекат се у овим конструкцијама поклапа са лицем коме је упућена прескрипција и који је могући извршилац радње, што значи да то лице може бити именовано или именицом у вокативу или личном замјеницом другог лица.

1.2. Као што је познато, субјекат у српском језику „не мора имати свој посебан синтаксички израз, будући да финитни глагол има ознаку лица [...], па је тако податак о носиоцу активности садржан у предикату” (Ружић 2005: 487). То се посебно односи на случајеве када је предикат у првом или другом лицу једнине или множине, те сам облик указује на то да субјекат може бити говорно лице сâмо (*ја*) или у заједници са још неким лицима (*ми*), односно саговорник (*ти*), који може бити и плуралан (*ви*). Експлицирање замјеничког субјекта, према нашим граматицама (Барић и др. 1979: 338; Мразовић 2009: 525; Пипер/Клајн 2013: 297), предвиђено је за ситуације када је информативни фокус на агенсу (*Дошао сам само ја, Бар ме ти разумијеш, Овде ја одлучујем*). У *Нормативној граматици* се указује и на то да се замјенички субјекат употребљава „уз енклитичке облике глагола *бити*, будући да они не могу доћи на почетак реченице” (Пипер/Клајн 2013: 297). Међутим, постоји још један случај у коме природа саме конструкције налаже употребу субјек-

та, било да је он исказан именицом, било замјеницом. Ријеч је о супротним независносложеним реченицама: *Узела сам кафу, а он је наручио чај; Сви иду напоље, само ти остајеш код куће*. У овим структурама у којима је супротност реализована као конфронтација или као искључивање, обавезно је навођење субјекта у другој клаузи, уколико је он различит од субјекта прве клаузе.

2.0. Иста правила, у принципу важе и за реченице у чијем предикату се налази облик императива, с тим што су ове потоње у том погледу још рестриктивније. Императивни искази су, како истиче М. Бабић (2015: 111), у својој суштини директивни, што значи да подразумевају интерперсоналну комуникацију, при којој говорно лице својом вербалном активношћу жели утицати на понашање саговорника.¹ Такав исказ се, генерално, одликује нултим субјектом:

- (1) *Спреси ми белу торбу – кажем жени [...]* (Поповић: 16); *Прекини паљбу! – повикаше опет* (Поповић: 24); *– Реци ми, шта је узела од књига – упита пратећи је погледом [...]* (Петровић: 25); *– Kažite Osmanu da je došao Mahmut Neretljak – naredio im je* (Селимовић: 266); *Što se tiče svađe, nećemo vam smetati. A ni vi nama. Svađajte se slobodno, poslije je slađa ljubav* (Селимовић: 289);
- (1a) *Откуд ја то могу да знам? Ваљда за то има људи разборитији од мене [...]* Са мном *разговарај* о орању и о сетви, и о рогатој стоци (Поповић: 19); *Ove stvarčice sad plati, ako se predomisliš za ovo što si govorio* (Селимовић: 46); *Пуно га поздраву!* (Петровић: 55); *Slobodno reci da smo sirotinja* (Селимовић: 202);
- (1б) *Остави, Хајмо, вере ти, те беспослице – каже фра Петар губећи малко стрпљење* (Андрић: 50); *Макнимо се, људи – вели Василије и показује вако руком на његово лице* (Поповић 2007: 41)
- (1в) *Живана, вичи Лазара Чарапића, нек преже коње за доктора!* (Поповић: 73); *Другови, чекајте да вам објасним...* (Петровић: 219).

Одсуство субјекта у императивним конструкцијама отвара могућност предикату да се нађе на почетку реченице (1). Ако информативни фокус није на вршењу саме радње, него на предмету у вези са којим се она врши или пак на околностима њеног вршења, императиву ће претходити објекатска допуна или адвербијал (1a). У императивној конструкцији може бити употребљен и вокатив, при чему његов постпонирани положај (1б) у односу на императив сигнализира појачавање илокуционе снаге директивног чина, док антепонирани вокатив (1в) има своју типичну апелативну функцију.

2.1. Иако семантички и формално специфичан, императив, као и сваки други лични глаголски облик, ипак отвара могућност експлицирања субјекта, и то замјеничког, при чему је у највећем броју случајева такав субјекат комуникативно редувантан. Значење реченица: *Иди ти кући да батине не*

¹ Принципијелну семантичку разлику између императива и оптативног потенцијала Р. Симић (2020: 474) види у том што се императивом изражава „жеља која се преноси на друго лице са захтевом да се испуни”, док је жеља исказана потенцијалом усмјерена на самог говорника.

добијеш! (Лалић, ЛГ: 314) и *Донеси ти* нешто да се вечера, па да се спава (Лалић, Х: 39) – не би се значајније промијенило уколико би лична замјеница другог лица јединине била изостављена (уп. Иди кући да батине не добијеш! Донеси нешто да се вечера, па да се спава). Међутим, присуство, односно одсуство замјеничког субјекта утиче на степен емфатичности императивног исказа. Како примјећује Гусев (2013: 167), присуство субјекта у конструкцији с императивом укида њену неутралност, а њена маркираност може ићи како према категоричности, тако и према ублажавању императивности. То значи да експлицирани субјекат у наведеним и сличним императивним конструкцијама има само прагматичку вриједност, будући да је и структурно и комуникативно редундантан.

Замјенички субјекат има прагматичку функцију појачавања/ублажавања подстицаја упућеног саговорнику и у наредним примјерима:

- (2а) *Ако баš хоћеš, ти се баš надај* (Лалић, ПС: 235); *Zastao је за trenutak, trepnuo zakrvavljenim, neispravnim оčима, а onda klimnuo glavom, као да се извинјава: само ви nastavite!* (Селимовић: 279); Само *ви радите* свој посао, *претурајте* – иронично је изрекла када сам јој показао легитимацију [...] (Петровић: 212);
- (2б) „Уморан сам, видиш, једва стојим [...]” „*Иди ти* кући да се одмориш, доста си у ово уложио” (Лалић, Х: 412); Видо је он шта је издржало од дванаесте до осамнаесте, *поручи ти* то њему, слободно му *реци* шта је Милутин рекао [...] (Поповић: 71); – Не прекидајте човека, нек прича! – траже други. – *Причај ти, адешу*, и не осврћи се на којекога (Андрић: 80);
- (2в) Рико га погледа попријeko: „*Пусти ти* то и *одбиј се!*” (Лалић, ПБ: 326); *Прпази ти* мало језик, подмукла сорто убачена! (Лалић, ПБ: 221).

Грађа којом располажемо показује да је емфатички употребљени замјенички субјекат најчешћи у императивним исказима са значењем дозволе (дио грађе је наведен у групи примјера 2а–б), у којима он заједно са другим средствима (ријечцама *само, слободно*) заправо доприноси пермисивној интерпретацији императивног исказа, што значи да *ублажава* императивност. Али примјери (2в) у којима императив има значење упозорења или пријетње показују да се употребом замјенице другог лица исто тако може *појачати* императивни садржај.

Замјенички субјекат у императивној конструкцији, како показују наведени примјери, може бити и антепониран и постпониран у односу на императив. Храковски и Володин (1986: 157) наводе мишљење А. А. Шахматова, према коме замјенички субјекат у постпозицији императива у руском језику доприноси ублажавању заповијести.² Наша грађа показује да сама позиција замјеничког субјекта не утиче на интензитет императивности. То илуструју

²Традиционална граматика заповијест узима као основно значење императива.

наведени примјери (2а–б), у којима и антепонирани (2а) и постпонирани (2б) субјекат ублажавају императивност. Исто потврђују и наредни примјери:

- (2г) Забрањена је крађа, нема пљачке, него ти иди кући док те нијесмо затворили! (Лалић, ЛГ: 41); *Иди ти* кући да батине не добијеш! (Лалић, ЛГ: 314) –

у којима и постпонирани као и антепонирани замјенички субјекат појачава упозорење исказано императивном конструкцијом. Оно што је заједничко свим наведеним примјерима, било да имају пермисивну или превентивну императивну семантику, јесте чињеница да искази у којима је говорно лице статусно надређено, а бенефактивност као резултат вршења радње усмјерена ка саговорнику – погодују употреби замјеничког субјекта, којим се може појачати или ублажити императивност, без обзира на саму позицију субјекта. Можемо се сложити са Гусевим да антепонирани субјекат, али само уколико се налази непосредно испред императива, служи за обраћање саговорнику (Гусев 2013: 166),³ дакле, има апелативну функцију као и вокатив.

Замјенички субјекат се, међутим, употребљава и у императивним конструкцијама са вокативом, којим се већ апострофира саговорник, те замјеница другог лица служи искључиво као средство за појачавање или ублажавање императивности:

- (2д) *Slušaj ti, mesecolika*, реће јој starac, *slušaj ti. Dobro me čuj* (Булатовић, Петао: 157); ”*Слушај ти, књигоноша*”, рече Пашку, ”сад је води доље!” (Лалић, X, 142); *Natoči ti meni, Mićane*, jednu čašu – veli Simeun – да ја vidim kakva је nova rakija [...] (Кочић: 86).

2.2. За разлику од до сада анализираних примјера, у којима се улога замјеничког субјекта у императивном исказу своди на појачавање или ублажавање прескрипције, постоје и контексти који фаворизују експлицирање замјеничког субјекта, премда би конструкција структурно и комуникативно била потпуна и без њега. У питању су искази у којима се улога замјеничког субјекта састоји у томе да се фокусира агенс, тј. извршилац прескрипције. А истицање извршиоца у први план карактеристично је првенствено за ситуације у којима се прескрибована радња, усмјерена ка саговорнику, на основу неког свог аспекта доводи у везу са говорним лицем и његовим активностима:

- (3а) Ако ти се жури, ти иди, ја те разумем, ти си чиновник (Поповић: 63); Ако ме уграби, а најзад ће се наћи неко да ме уграби – ти нођи у Међу, код Иве, и реци да сам те ја послао (Лалић, ЛГ: 380).

Ако је у реченици учешће говорног лица формално експлицирано пуним обликом личне замјенице првог лица у одговарајућем падежу, сасвим је очекивана и употреба замјенице којом се упућује на саговорника:

³ Гусев на истом мјесту примјећује да се у руском језику замјенички субјекти уз императив и замјенице које служе за обраћање разликују и интонацијски.

- (3б) *Prvo ti meni kaži ko si!* (Лалић, ПС: 54); *Немам ни времена, него ти мени дај људе!* (Лалић, X: 220); *Тако, дећко, само ти мени nadmudруј* (Булатовић, Петао: 68); *Причај ти то свом сину, а не мени!* (Лалић, X: 403); *Пуцај се ти твојој њушки, а не мени!* (Лалић, X: 454).

У односу на неутралне конструкције *Прво ми кажи ко си; Дај ми људе; Надмудруј ме* – наведени искази су маркирани супротстављањем говорног лица и саговорника, што је и условило употребу замјеничког субјекта уз облик императива. Говорник и саговорник се могу супротстављати и на основу вршења, односно невршења радње, што се формално изражава супротном реченицом са различитим субјектима, који су притом експлицирани у објема клаузама:

- (3в) [...] u takvu se zemunicu ti useli, a ja neću! (Лалић, ПС: 180); *Ti idi, ja neću* (Селимовић: 53); „Ozemosmo, ljudi, smrzosmo se. Ajde da idemo!” [...] *Idite vi, ja ću noćas da ga dvorim*” (Лалић, ПС, 141).

Замјенички субјекат уз облик императива је очекиван и када се говорник и саговорник, премда врше исту радњу, контрастирају на основу предмета у вези са којима се врши радња или пак на основу интензитета њеног вршења:

- (3г) *Ви купујте дневне, ja ћу недељне...* (Петровић: 30); *Predi ti samo, ja ću romalo [...]* (Лалић, ПС: 107); *Упри ти, а упријећу и ja!* Де, да видимо ко је јачи! (Лалић, X: 346).

Замјеница другог лица јединине појавиће се у императивној конструкцији и у случајевима када се саговорник преко прескрибоване радње доводи у везу и са лицима која не учествују у комуникацији, а која су означена одговарајућом ријечју са супстантивном функцијом:

- (3д) *Гурни ти то мало, залож се – неће ти Р и ко остати дужан за ту услогу!* (Лалић, ПБ: 309); *Ubio sam ti muža! ... Pljuni me ti kad d r u g i ne smiju!* (Команин: 96).

2.3. Фокусирање агенса карактеристично је и за ситуације у којима се се говорник и саговорник припремају за заједничко вршење радње, при чему говорник-прескриптор усмјерава саговорника ка одређеним акцијама и уједно најављује и радње које ће сам обавити:

- (4а) *Nego da ga svučemo. Pa ti operi odijelo, a ja ću mu priviti hladne obloge* (Селимовић: 76); *Ти само ћуми, и немој да се нећкаш кад донесу – остало ћу ja удесити* (Лалић, ЛГ: 512); *Dobro, ja ću ostati sa Šehagom. Ti idi za tim svojim đavoljim poslom* (Селимовић: 397).

Говорно лице може имати и само улогу прескриптора који се обраћа већем броју адресата, а уколико је потребно прецизирати ко је потенцијални извршилац радње, уз императив ће бити употријебљен и вокатив и замјенички субјекат којим се додатно истиче агенс:

- (46) Nemojte, moja rođena djeco! Nasul'te se 'vođe pred ljud'ma, pa se poljub'te k'o braća... ko pravi Srbovi. [...] Eto, Krsto, nešto ti, popušiti, a nešto ćeš i ti, Markane, moja slatka dušo popušiti, pa će, s bogom, svakom biti pravo... (Кочић: 47).

3. У свим до сада наведеним примјерима, било да је ријеч о појачавању/ублажавању императивности, било о потреби да се потенцијални агенс фокусира – употреба замјеничког субјекта уз императив је факултативна. Највећи број примјера који илуструју употребу замјеничког субјекта у функцији фокусирања извршиоца прескрибоване радње заснован је на односу супротности граматички израженом кроз супротну независносложену реченицу са везником *a* или без њега: У такву *se* земуницу ти *усели*, а *ја* нећу!; Ви *купујте* дневне, *ја* ћу недељне. Примјећујемо да се такав субјекат налази увијек уз императив употријебљен у првој од двију клауза које стоје у адверзативном односу.

Међутим, уколико клаузе чији садржаји стоје у односу супротности имају различите субјекте, а императив је употријебљен у другој клаузи, дакле, иза супротног везника, експлицирање субјекта није више факултативно него обавезно:

- (5а) Тражићу га гдје ми је речено, а ти *иди* испред мене! (Лалић, ЛГ: 467); Ја остajem, а ти *se gubi!* *Vuci* *se odavde!* (Булатовић, Петао: 151); – Nisam sama. Ahmet je sa mnom. – Onda ga isteraj, muškarci ne treba da se vuku po kući, а ти *dodi!* (Селимовић: 289); Знаш, Halile, drugi put razmisli šta ćeš reći prije nego što čovjeka zovneš. A sad ću sam, а ти *se vrati* (Селимовић: 351); Тако! Kad protu ne znaš čuvati, koji s tobom bratski zalogaj dijeli, а ти *sad nosi* pozdrav у pak'o starom Džibukardi! (Кочић: 77).

Наведене реченице би без експлицитно израженог субјекта биле неграматичне (Исп. *Тражићу га гдје ми је речено, а иди). У тачки 1.2. већ смо напоменули да је употреба замјеничког субјекта обавезна у другој од двију супротних реченица обавјештајног комуникативног типа, наравно, уколико је такав субјекат различит од субјекта прве клаузе.

3.2. Замјенички субјекат је обавезан у императивној конструкцији не само иза супротног везника него и иза текстуалног конектора *a*, којим се повезују двије комуникативне реченице са међусобно супротстављеним садржајима:

- (5б) – Da se malo operem. – Можеš malo. Al ono glavno nek ti opere žena, u lukšiji. А ти *obuci* drugo odijelo (Селимовић: 75); Uokviricu ih i neću dati da se više zloпate i muče. А ви *puknite* od besa, zlobnici i podvaladžije (Булатовић, Петао: 69); „Лакше, браћо – не газите...” „А ти мало *поткуну* папке”, довикнух му (Лалић, ЛГ: 473).

3.3. Слични наведеним примјерима су и они у којима испред замјеничког субјекта стоји нека интензификаторска партикула:

- (5в) *Вичите и ви* мало, мајку ли вам готованску, не могу све сам! (Лалић, ПБ: 247); *Uostalom, i ti vidi malo sveta* (Булатовић, Петао: 28); Што ћутиш, Гавро? *Кажу и ти* нешто (Лалић, X: 260); Немој да се одвајаш и осамљујеш, Милутине, није теби теже него другима; *шарај и ти* чутурице ка и други [...] (Поповић: 46); Мајџице боџја, *kad niko drugi neće, posavetuj me bar ti* (Булатовић, Петао: 106).

Регистровани су примјери са партикулама *и* и *бар*, које такође имплицирају супротстављање наглашеног појма (односно лица) неким другим изреченим, односно неизреченим појмовима (лицима): Вичите и ви мало, не могу све сам; Кажу и ти нешто [као што други говоре]; Посаветуј ме бар ти [кад други то не чине].

4. Осим императивних реченица са факултативним и са облигаторним замјеничким субјектом, у српском језику постоје и императивне конструкције у којима је употреба субјекта блокирана. Наиме, одређене комуникативне ситуације које подразумевају анонимног извршиоца, а најчешће и анонимног прескриптора онемогућавају експлицитно означавање лица коме је прескрипција намијењена. Таква су на примјер упутства, упозорења и савјети који нису намијењени конкретном адресату: *Подвуци/подвуците* све именице у реченици; *Не бацај* смеће; *Помешајте* све суве састојке; *Нанесите* сапун на флеку.⁴

Међутим, постоје ситуације у којима су и прескриптор и извшилац прескрипције познати, али ипак комуникативни услови налажу употребу конструкције са нултим субјектом. Наиме, и сâм однос учесника говорног чина, уз критеријум бенефактивности може утицати на синтаксичку испуштивост субјекта. Већ смо видјели у т. 2.1. да експлицирању субјекта погодују комуникативни контексти у којима корист од реализације прескрибоване радње има саговорник, а говорно лице је статусно или дискурсно надређено, али и индиферентно у погледу реализације прескрипције. У супротним условима – када је говорник статусно подређен саговорнику и, као бенефактор, заинтересован за реализацију прескрипције – субјекат се обавезно испушта:

- (6) *Уведите* ме у земуницу, зима ми је (Лалић, X: 381); *Учини* ми то, ја сам за вас све моје дала! (Лалић, X: 400); *Pobeleše mi oči gledajući u reku i njene talase. Pojavi se.* Нтео биh само још једном да те видим [...] (Булатовић, Петао, 86); *Budite do kraja dobri prema meni: pomozite mi da nađem dečaka Muharema* (Булатовић, Петао: 80).

⁴ У оваквим случајевима сами комуникативни услови блокирају експлицирање субјекта, с једне, и омогућавају употребу инфинитива умјесто императива, с друге стране (*Подвући* све именице у реченици, *Нанијети* сапун на флеку). Ј. Јовановић Симић ипак указује на то да се искази са императивом другог лица множине, у којима је адресат „промовисан у поштовану особу”, разликују од оних са инфинитивом, јер управо овај облик онемогућен да обиљежи лице, исказ маркира „хладним, безбојним и донекле одбојним тоном” (Јовановић Симић 2014: 22–23).

У наведеним примјерима императив има дезидеративно значење молбе, које не отвара могућност за употребу замјенице другог лица. Експлицирање субјекта би у оваквим случајевима укинуло дезидеративност, а успоставило директивно значење исказа. Тако би исказ: Ви ме уведите у земуницу, зима ми је – могао да потекне од говорног лица које је надређено саговорницима и претендује на то да се његов захтјев изврши, а самом замјеницом би се идентификовали и информативно нагласили потенцијални вршиоци радње (ви, а не неко други).

5. У раду смо разматрали употребу замјеничког субјекта у специфичном типу исказа који примарно има прагматичко значење изражено кроз чин подстицања, односно изражавања сопствене воље. Дошли смо до закључка да у таквим исказима експлицирање субјекта уноси додатне прагматичке вриједности.

5.1. Наиме, у императивним исказима са пермисивним и превентивним значењем у којима је бенефактивност као резултат вршења радње усмјерена ка саговорнику, а говорно лице, статусно или дискурсно надређено, остаје неутрално у том погледу – употреба замјеничког субјекта доприноси ублажавању (у случају дозволе), односно појачавању императивности (код упозорења). Дакле, замјенички субјекат у овом типу императивног исказа је структурно и комуникативно редувант, али доприноси емфатичности исказа.

5.2. Замјенички субјекат је факултативан и у исказима у којима прескрибована радња на основу неког свог аспекта доводи у везу њеног потенцијалног извршиоца са прескриптором, при чему је и овај потоњи заинтересован за реализацију радње. Такви контексти, у којима се адресат конфронтира са другим лицима (а најчешће са говорником) фаворизују употребу замјеничког субјекта који служи за то да се њиме фокусира агенс, тј. лице коме је упућена прескрипција.

5.3. Осим императивних исказа у којима је употреба замјеничког субјекта факултативна, постоје и они чија граматичка или/и информативна структура налаже да агенс мора бити синтаксички изражен. У првом реду то су адверзативне реченице којима се изражава супротност конфронтативног или искључног типа, при чему ће замјенички субјекат бити обавезно употребијелен у другој од двију клауза, под условом да клаузе имају различите субјекте. Под истим условима субјекат је обавезан и у императивној конструкцији уведеној текстуалним конектором *a*, којим се и указује на супротност. Обавезно експлицирање субјекта у неким случајевима налаже и сама информативна структура реченице у којој неиспустивост замјенице другог лица обезбјеђује нека интензификаторска партикула.

5.4. Исти услови диктирају обавезну употребу замјеничког субјекта и у декларативним исказима. Такође, на почетку рада смо истакли, да се и у декларативним реченицама синтаксички изражава субјекат, ако је информативно тежиште на вршиоцу радње. Међутим, оно гдје се ова два комуникативна типа исказа разликују јесу случајеви у којима експлицирање субјекта модификује исказ на прагматичком плану. И док је у обавјештајним реченицама експлицирање субјекта, у принципу, увијек могуће, с тим што такав

субјекат не утиче ни на пропозицију нити на прагматички аспект исказа, дотле постоје императивни искази (они са дезидеративном семантиком) који блокирају употребу замјенице другог лица. Апострофирање адресата могуће је једино у контекстима у којима је он носилац бенефактивности и статусно или дискурсно подређен говорнику који, по правилу, остаје индиферентан у односу на реализацију прескрипције. Такав субјекат доприноси ублажавању, односно појачавању императивне семантике у распону од пермисивних значења дозволе и пристајања до превентивних значења упозорења и пријетње.

ИЗВОРИ

- Андрић:** И. Андрић, *Проклета авлија*, Подгорица: Октоих–Јумедиа монт, 2007.
- Булатовић, Петао:** М. Bulatović, *Crveni petao leti prema nebu*, Novi Sad: Stylos, 2000.
- Команин:** Ž. Komanin, *Izabrane drame*, Beograd: BIGZ, 1989, 83–157.
- Кочић:** Р. Којић, *Jazavac pred sudom i pripovetke*, Beograd: Kultura, 1963.
- Лалић, ЛГ:** М. Лалић, *Лелејска гора*, Београд: Нолит,⁴1965.
- Лалић, ПБ:** М. Лалић, *Посљедње брдо*, Београд: Нолит, 1967.
- Лалић, ПС:** М. Lalić, *Prvi snijeg (pripovijetke)*, Beograd: Nolit – Titograd: Pobjeda, 1983.
- Лалић Х:** М. Лалић, *Хајка*, Београд: Нолит, 1965.
- Петровић:** Г. Петровић, *Ситничарница „Код срећне руке”*, Београд: Политика – Народна књига, 2005.
- Поповић:** Д. Поповић, *Књига о Милутину*, Београд: Књига комерц, 2007.
- Селимовић:** М. Selimović, *Tvrđava*, Sarajevo: „Svjetlost”, 1971.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић 2015:** М. Бабић, *Синтаксички и стилистички огледи*, Београд: Јасен.
- Барић и др. 1979:** Е. Barić i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Гусев 2013:** В. Ю. Гусев, *Типология императива*, Москва: Языки славянской культуры.
- Јовановић Симић 2014:** Ј. Јовановић Симић, Инструктивни стил фармацевтских упутстава, *Узданица*, XI/1, 11–27.
- Маслова 2008:** А. Ю. Маслова. *Коммуникативно-семантическая категория побудительности и ее реализация в сербском и болгарском языках на фоне русского языка*, Саранск: Издательство Мордов.
- Мразовић 2009:** Р. Mrazović [na unutrašnjoj naslovnoj stranici: u saradnji sa Zorom Vukadinović], *Gramatika srpskog jezika za strance*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

- Пипер/Клајн 2013:** П. Пипер, И. Клајн, *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Магица српска.
- Ружић 2005:** Вл. Ружић, Проста реченица као синтаксичка целина, у: П. Пипер и др., *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Нови Сад: Магица српска, 477–571.
- Симић 2020:** Р. Симић, О модусу и модалним значењима глаголских облика, у: Р. Симић и др., *Прилози синтакси личних глаголских облика у српском језику*, Београд: Јасен, 469–481.
- Станојчић/Поповић ¹⁴2012:** Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Грамматика српског језика за гимназије и средње школе*, Београд: Завод за уџбенике.
- ТФГ 1990:** *Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность*, Ленинград: Академия наук СССР, Институт языкознания, Издательство „Наука”.
- Храковски/Володин 1986:** В. С. Храковский, А. П. Володин, *Семантика и типология императива. Русский императив*, Ленинград: Издательство „Наука”

Анна Янјошевич Оливери

УПОТРЕБЛЕНИЕ МЕСТОИМЕННЫХ ПОДЛЕЖАЩИХ В ИМПЕРАТИВНЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЯХ

Резюме

В статье исследуется употребление местоименных подлежащих в предложениях, в составе которых находится сказуемое с центральными императивными формами второго лица единственного и множественного числа. Учитывая тот факт, что императивная ситуация включает прямое общение адресанта и адресата, употребление местоименных подлежащих является излишним. На основании анализа богатого корпуса художественных текстов современного сербского языка выявляются синтаксические и прагматические условия, которые определяют, выделяют или же блокируют употребление местоименных подлежащих в императивных предложениях.

Ключевые слова: местоименное подлежащее, императивное предложение, усиление, предписание, побуждение.